

STRESZCZENIE POPULARNONAUKOWE

Żywe relacje, jakie utrzymywały Rzeczpospolita Obojga Narodów i Królestwo Francji w ciągu całej epoki nowożytnej doskonale odzwierciedlają nietuzinkowe postacie historyczne, takie jak Henryk Walezy – elekcyjny król Polski, a następnie dziedziczny suweren Francji, Ludwika Maria Gonzaga – niwernijska księżna, która stała się królową Polski, czy Stanisław Leszczyński – krótkotrwały władca Rzeczypospolitej, któremu oddano nominalny zarząd nad Lotaryngią i Barem. Owe stosunki, czy raczej wymiany polsko-francuskie, zaczynając od henrycjańskiej elekcji w 1573 r., aż po upadek *Ancien Régime'u* i Rzeczypospolitej, tworzą chronologiczny kontekst niniejszego projektu badawczego, realizowanego w ramach doktoratu *cotutelle*. Same zbliżenia dyplomatyczne obu państw nie stanowią przy tym głównego tematu pracy, która skupia się przede wszystkim na więzach kulturowych, tak bogato i twórczo pogłębianych przy ich okazji, zwłaszcza w dziedzinie myśli politycznej.

Już od schyłku XVI stulecia, tworzyły się liczne kontakty między intelektualnymi środowiskami francuskimi i polskimi. Zjawisko to przyjmowało bardzo różne postaci: podróży, spotkań, wymiany korespondencji, publikacji tekstów i tłumaczeń dzieł przybliżających wiedzę o tym drugim świecie, odległym, a zarazem tak bliskim. Od tego okresu, każde nowe wydarzenie zbliżające oba kraje wznawiało zainteresowanie Francuzów wobec dalekiej krainy Sarmatów. Przejawiało się to w licznych utworach, w których była mowa o Polsce. Teksty te były pisane przez czołowych francuskich autorów takich jak De Bèze, Bodin, Monteskiusz, Wolter czy Rousseau, ale także przez literatów dziś mniej znanych takich jak Boucher, De Rubis, Coyer czy Mallet du Pan. Liczni podróżnicy, dyplomaci, wojskowi czy dworzanie również szerzyli nad Sekwaną wiedzę na temat Rzeczypospolitej. Po powrocie do Francji, spisywali swoje przygody i dzielili się swoimi przemyśleniami – za pośrednictwem druku – z ciekawymi polski czytelnikami. Niektóre z tych relacji spotkały się z bardzo pomyślnym odbiorem szerszych kręgów i doczekały się wielu wznowień jeszcze za życia ich autorów. Jako przykład można przytoczyć pamiętniki Jean Choisnina, Jean Le Laboureaux czy Gasparda de Tende'a. Owe, tak różnorodne, starodruki tworzą bazę źródłową projektu.

Wśród charakterystycznych cech Polski nowożytnej, jej ustrój polityczny, niespotykany w Europie, wywołał z pewnością najwięcej komentarzy. Podczas gdy w większości państw europejskich propagowano i wprowadzano w życie scentralizowany i absolutny model władzy monarszej, Rzeczpospolita podążyla drogą przywilejów stanowych, wolności szlacheckich i kontroli władzy królewskiej poprzez prawa czy instytucje doradcze i przedstawicielskie (senat, sejm, sejmiki). Kontrastowało to znacznie z tym, co się działo we Francji, gdzie po licznych szesnastowiecznych wojnach domowych, społeczeństwo coraz łatwiej akceptowało absolutną władzę króla. Wynika stąd, że kontakty Francuzów z Rzeczpospolitą szlachecką były także zderzeniem się z odmienną – choć też nie całkowicie nieznaną – kulturą polityczną. Ten właśnie aspekt jest głównym zagadnieniem prowadzonych badań. Mają one ukazać, jak Francuzi reagowali na tę polsko-litewską odmienność, a przede wszystkim jak odzwierciedlało się to w ich myśli politycznej.

Biorąc pod uwagę rozległość zagadnienia, wybrano jeden wątek wiodący, który przewodzić będzie prowadzonym badaniom i całemu projektowi. Dotyczy on relacji między królem a szlachtą Rzeczypospolitej. Zagadnienie to jest bowiem podwójnie istotne. To właśnie stosunki między rządzącymi a rządzonymi decydowały o naturze monarchii czy jakiegokolwiek innej formy rządów. Kwestia ta była również głównym przedmiotem sporów *inter Maiestatem ac Libertatem* tego okresu.

Proponowana problematyka wprowadzi też dużo nowego światła w rozumieniu starofrancuskiego absolutyzmu i staropolskiego republikanizmu. Różnorakie i niejednolite francuskie sądy o królu i szlachcie Rzeczypospolitej, tak te pozytywne jak i te negatywne, odzwierciedlały bowiem różne nowożytne nurty galijskiej myśli politycznej, wśród których absolutyzm jawił się tylko jako jedno – choć swego czasu zwycięskie – z możliwych rozwiązań instytucjonalnych. Natomiast badanie znacznego miejsca sarmackiego państwa w literaturze politycznej Francji wskazuje na wartość tego modelu w kontekście ówczesnych debat europejskich.